משנה · אחרונים · תוספות יום טוב

הקדמת תוספות יום טוב למשנה

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הקדמת תוספות יום טוב למשנה

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הקדמת-תוספות-יום-טוב-למשנה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

אמר יום טוב הנקרא ליפמן בן לא"א הר"ר נתן זלה"ה בן אא"ז האלוף המרומם כמהר"ר משה וולרשטיין זלה"ה לוי העלר.

כשם שרבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא שבימיו נשנית משנה זו העוסקין במקרא מדה ואינה מדה. במשנה. מדה ונוטלין עליה שכר. גמרא. אין לך מדה גדולה מזו. ושבקו כולי עלמא מתניתין ואזלו בתר גמרא הדר דריש להו ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא כדאיתא בסוף פ"ב דבבא מציעא (ב"מ לג:).

כמו כן רבינו הגדול מרנא ורבנא הגאון רבי יהודה ליווא בר בצלאל זלה"ה שנתעסק בישיבה והרביץ תורה לרבים במדה הגדולה היא מדת הגמרא כמפורסם. הדר דרש לרוץ למשנה עד שנתחברו חבורות חבורות כתות כתות מלכי מאן מלכי רבנן. ומתעסקין יום יום פרק מפרקי המשניות וחוזרין חלילה חלילה.

ומאת ה' היתה זאת חוק ולא יעבור. לא בלבד בק"ק פראג אשר בה הדת נתונה מהגאון הנזכר. כי אם גם בשאר קהלות קדושות. קרובות ורחוקות קיימו וקבלו עליהם ללמדם בישראל:

וגדול כח מאמרו של רבינו הגדול ממאמרו של רבינו הקדוש דאלו המשנה שאמר רבינו הקדוש לרוץ בתרה היינו כסידורה בהלכות מבלי שום שכל ולב להבין טעמיה. ולעמוד על סתירותיהן שזהו אמנם מדת הגמרא עצמו כי זאת היתה כוונת רבינו הקדוש בחבור המשנה ללמד לתלמידיו בלשון קצרה. כל דין ודין כמות שהוא.

אבל טעמיהם הניחם בעל פה לחכמים וליודעים ולא קבעם במשנה שמסורה לכל. וכל מי שעוסקים לדעת ולהבין טעמי המשניות ולעמוד על סתירותיהן. ההוא יקרא שמוש תלמידי חכמים. כי היה צריך לשמש לפניהם ולשמוע מהם. אבל למוד המשנה בעצמה אינו. כי אם הבנת המלות וידיעת משפטיה ודיניה בלא טעם וידיעת סבת ומקור הדין.

שכוונת רבינו הקדוש בחבור המשנה לקבוע הלכה בלבד ולפיכך הוא בעצמו שנה משנה זו גמ' אין לך מדה גדולה הימנו. כי גרסת המשנה בלא גמרא לא יניעהו לתכלית המכוון ללמד חוק ומשפט בישראל. שאם לא ידע טעמי הדבר פעמים ידמה דבר לשאינו דומה. ויורה הוראות טעות. ועל זה אמרו במס' סוטה פ"ג (סוטה כב.). תנאים מבלי עולם הן. וכי מבלי עולם הן והלא מישבי עולם הן. שנאמר הליכות עולם לו. אלא שמורין הלכה מתוך משנתן ע"כ.

אבל תועלת חבור המשנה וסיבתה היתה לפי שתורה שבע"פ שמסרה משה ליהושע. ויהושע לזקנים וכו' אע"פ שהיתה ביאור התורה ומצותיה ביאור שלם. אין לך זמן ודור שלא יתחדש בהכרח ויפלא למשפט.

ואל תשיבני דבר ממה שאמרו בפ"ב דמגילה (מגילה יט:) מאי ועליהם ככל הדברים וכו'. מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ע"כ. שאני אומר שזה לא היה מוסר משה לאחרים כלל. ודקדוק לשונם כך הוא שאמרו מלמד שהראהו ולא אמר שמסר לו או שלמדו שאילו אמר אחד מאלו הלשונות היה מתחייב מזה שהוא ימסרם ויתנם ג"כ ליהושע שהרי עינו לא היתה צרה. שמצינו שסמך בשתי ידיו אע"פ שלא נצטוה אלא באחת.

אבל אמרו שהראהו. וזה בדרך ראיה בלבד. לא בדרך מסירה. כאדם המראה דבר לחבירו לראותו ואינו נותנו לו. וזה דקדוק נאה וענין אמתי.

והנה הראשונים שלבם [היה] רחב ודעתם צלולה וזכה. ידעו לדמות דבר לדבר מהכללים שבידיהם מבלי נטיה. אבל בסוף בית שני אע"פ שהיה בידם כל הכללות ההם. הנה מפני מיעוט לבם ועכירת דעתם בסבת טרדות הצרות. אפשר להם שידמו דבר לדבר ואינו כן אלא דומה לדבר אחר (ומכל מקום כיון שהכללות שבידיהם אמתיים. ומסורות להם ממשה רבינו ע"ה מפי הגבורה. מפני כן אלו ואלו דברי אלהים חיים הם. המזכין והמחייבין. המטהרין והמטמאין. האוסרין והמתירין. כמו שפרש"י בפ"ה דכתובות דף נ"ז (ד"ה הא קמ"ל) דזמנין בשנוי מעט עד כאן).

ולפיכך רבינו הקדוש אסף וקבץ כל חכמי ארץ ישראל שבדורו ונשאו ונתנו וקבעו הלכה לדורות ממה שיצא להם מתוך המשא ומתן. ולא קבע במשנתו אלא ההלכה בלא טעם וסבתה. אבל היתה זה מסורה עדיין בידי החכמים השלמים. ומי שרצה לדעת להבין ולהשכיל. שימש לפניהם ולמדום והוא הגמרא.

וכן דור אחר דור עד שגם הגמרא הוקבע ונסדר כמו שהוא מסור בידינו והסבה הזו בעצמה של רבינו הקדוש היא שגרמה לחכמי דורות האחרונים שאחר גמרא לסדר הלכות הלכות. והוא היוצא מתוך המשא ומתן של הגמ'. שמפני מיעוט הלבבות ורוב הטרדות. קביעות הגמ' לא יועיל לכל. וראו להוציא משפטיו ודיניו. ולסדרם בלשון הלכה כמות שהיא. לא על דרך משא ומתן וסבת וטעם כל דין ודין. כדרך חיבור הנשר הגדול הרמב"ם ודומיו.

אבל כמו שרבינו הקדוש בעצמו שנה משנה זו. גמ' אין לך מדה גדולה הימנה. כמו כן המחברים הללו כוונתם רצויה לכך. למדת הגמ' שאין גדולה הימנה ושלא לזוז מינה ולבלות ימיו בחבוריהם. כי יהיה בכלל מבלי העולם כאמור. ומי לנו גדול מרבינו משה בר מיימון שהשיב לשואלו איזו דרך שיבור לו בדרכי הלמוד והשיבו חבורו עם חבור הרי"ף כמ"ש בתשובותיו דף כ"ז ועוד עיין מזה בדף ל'.

וזה ממש דומה בדומה כמשנת רבינו הקדוש עם חבורו המשנה שגזר אומר במדת הגמרא שהיא גדולה. ולעולם הוי רץ וכו' כן דבר איש האלהים הרמב"ם בהודיע דרך לימוד ספר הרי"ף וספרו. ומזה תקיש לחבורים שאחריו:

ונשוב אל הכוונה שהנה מדת המשנה שעליה אמר רבינו הקדוש הוי רץ. לא היתה אלא למשנה עצמה כמות שהיא. אבל כאשר קם הנשר הגדול הרמב"ם ופירשה. ואחריו קם החכם השלם מוהר"ר עובדיה ברטנורה ז"ל. וחבר פירוש כי לא נסתפק בפירוש הרמב"ם ומה שנתאמת אצלי הוא שלא בלבד מפני שלפעמים מפרש בענין אחר מפירוש הרמב"ם עשה פירושו שא"כ לא היה לו לעשות אלא הגהות עליו.

אבל ראה ויוכח כי דרך הרמב"ם בסוגיות פירושו לעשות עקרים וכללים למשנה ולכלול עניניה ולחברה. וממנה נבין כוונת המשנה ולא זו היא דרך וסוגית פירש"י שמפרש על סדר המשנה אחת לאחת ולחלקם לחלקים ודבורים קצרים. וסוגיא דעלמא אזלא כותיה כי פירושו נתפשט על המקרא ועל הגמרא. לזאת היתה סבה עצומה שהתחכם הרע"ב וחיבר פירוש שלם על המשנה על דרך וסוגית רש"י ז"ל.

ומפני כן ומזה הטעם בעצמו כאשר קימו וקיבלו מאמרו של גאון תפארת ישראל מרנא ורבנא רבי ליווא זלה"ה ללמד בישראל המשנה. לא היתה על דרך הלמוד כמות שהיא מבלי שום לב לטעמיה ופירושיה. אבל הלמוד הוא עם פי' מפירושה:

והוא הדבר אשר דברתי שגדול כח מאמר מרנא ורבנא זלה"ה. ממאמרו של רבינו הקדוש זלה"ה. אחרי שלמוד המשנה שע"פ מאמרו הוא עם הפירוש. שנמצא עכשיו כמתעסק בגמרא עם המשנה:

ואני בעניי הבינותי במשנה עם פי' הרע"ב ז"ל דסוגיין דעלמא אזלי בשטת פירושו מהסיבה האמורה שסוגייתו כסוגיית פרש"י בפירושו. ונפתולי אלהים נפתלתי נתחברתי בחבורה מהחבורות יצ"ו. ומדי עברי בזה הים הגדול ורחב ידים שם רמז ואין מספר. הויות קטנות עם גדולות. שם עניות דעתי תהלך עד מקום שידה מגעת. ומצאנו כמה בבות מן המשנה סתומות בלתי מפורשות. וכמו כן כמה משניות סותרות זו את זו שלא פירש ישובה.

וכל זה אינו חסרון בחק המפרש. אבל החסרון מצדינו. שהמפרש ידעה ולא פרשה. שסבור היה שאינה צריכה פירוש. ואשכחן הכי לקמאי דקמאי לראשוני האמוראים כי הא דרב ושמואל בפ"ג דנזיר דף י"ט (נזיר יט.) דשמואל מפרש למשנה יצא ונכנס עולין לו מן המנין. ואמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב מאי טעמא לא מפרשת לן כהלין

מילי. אמר להון אמינא דלמא לא צריכיתו. ע"כ. [וכיוצא בזה במגילה פרק הקורא עומד (מגילה דף כ"ג) ובפ"ק דסנהדרין סוף דף י' שאמר כן רב יוסף לאביי].
אבל ראה גם ראה כי בפירוש עצמו נמצאו סתירות מבוארות ונגלות ולרוב מפני שלפעמים תפס לו פירוש רבי פלוני. ולפעמים פירוש רבי פלוני. ויקרה ג"כ לפעמים שירכיב שני הפירושים ואין הרכבתם עולה. וגם דבריו בעצמן צריכין לפעמים ביאור. את כל אלה ראתה עיני. ותבן שמץ מנהו:
ולפי שאין מכיר החסרון כבעל החסרון. כי הוא יודע חסרונו עד היכן מגיע וכבר אמר כן שלמה בחכמתו לב ידוע מרת נפשו ושערתי אני בעצמו וידעתי בנפשי כי אנכי החסר מכל בני גילי ולי מן החסרונות הרבות אשר הזכרתי. אם מצד בבות משניות בלתי מפורשות, אם מצד משניות הסותרות זו את זו. אם מצד פירוש הרע"ב עצמו שדבריו צריכין ביאור. ושלפעמים מזכי שטרי אבי תרי. ואם שלש אלה לא יעשה לא למשנה ופירושה. הנה נשארת אצלי חבור המשנה משוללת הבנה והידיעה על אמתתה.
ובינותי בספרים לדעת עד היכן ידי מגעת. האם אוכל להשלים חסרונותי. ולמלאות הריקות אשר בידיעתי וכאשר יגעתי ומצאתי. האמנתי כי אדבר וירוח לי. אז ראיתי ואספרה בספר ספר וסיפור. הכינותי חקרתי זאת היא שמענה. ואתה דע לך מאמרם ז"ל (מגילה ו:) יגעתי ומצאתי תאמין:
ואולם זאת היא עבודתי לדקדק במשנה. אם יש בה דבר הצריך לפירוש ולא נתפרש בפי' הר"ב ואם יש לה סתירה ממשנה אחרת ולא העיר בה הר"ב. וכן בפי' הר"ב אם יש בו דבר הצריך ביאור וטעם. גם אם יש לו סתירה מיניה וביה וכ"ש מן המשנה. ואשובה אראה בגמ' ופירושו ובתוספות ובחבורי הפוסקים ופירושיהם האם אמצא בהם פירוש אחר או ישוב לסתירה. ואני מספיק בפירוש אחד ולא אאריך להביא פירושים שונים.
ואת מאמר אסתר אקיים לומר דבר בשם אומרו. ולעומת זה מצות חכמים שעל שלא שמעתי אני אומר לא שמעתי. אבל שכך נראה לי. ומי שיש בידו להשיב ישיב. ואם ע"י גלגולן של הדברים באו לידי והוכרחתי להביא דברי המחברים אם הרמב"ם או ר"י בעל הטורים מצד ההכרח אשר לא יגונה והם צריכים באור או עיון ולא נתבארו. או שנתבארו אבל נראה בעיני פי' אחר. אחזתיו ולא ארפנו עד הביאותיו בכור הבחינה. אפס כי הבחירה נתונה לך אתה אנוש כערכי ולאלופי ומיודעי לא באתי ולא יצאתי לדון חלילה חלילה:

ואתה הקורא ידיד משכיל. אם תהיה מתנצל לנפשך לאמר לא עליך המלאכה לגמור קום קרא את אשר לנפשך ינעם. במקום שתצטרך אל טוב טעם. כי ריוח שמתי בין דבור לדבור. מפני טורח הציבור:

ואקום ואתבונן אל המראה לראות ולהבין תכונתה ותכונת החבור ומה שמו ומה שם ענינו. כי כן כל מחבר ספר ראשונים גם אחרונים קראו בשמות לחבוריהם. למען נוכל ספר שמו בכל הארץ לאמר בספר פלוני כתב כך וכך. ובספר פלוני כך וכך.

אבל יש שקוראו בשם עצמו של המחבר. ויש יקראהו לפי ענינו ונושאו. ושניהם מן הנביאים למדו. כמו יהושע. שמואל. ישעיה. ירמיה. ודומיהם. וכן שופטים. מלכים. תהלים. ומה יקר אם צדקו שניהם יחדיו. וכן שלמה קרא לספר החכמה משלי שלמה. על שם הנושא. ועל שם המחבר. ואף דברי קהלת לפי פירש חכמינו ז"ל שפירש רש"י. מלת דברי הוא הנושא שהם דברי תוכחות.

על כן ראיתי כי נאות לקראו חבור זה בשם **תוספות יום טוב** על שם הפועל והפעול כי זה נושאו שהוסיף ביאור על ביאור הרע"ב ז"ל אם במקום שלא באר הוא אם במקום שדברי עצמו צריכין באור וכן תכונת הדבורים עשוים בצלם ודמות התוס' המחוברים על הגמרא ולהיות זאת תורת האדם דמאן דמוסיף מוסיפין ליה. בסוד חלוקא דרבנן גם מזה הצד יצדק שם תוספות יום טוב. כי זה חלקי אמרה נפשי חלק אלוה ממעל.

והוא אשר מדד מים בשעל. ידריכני בנתיב האמת בלי מעל ונפוצות יהודה יקבץ ולארצנו יעל. כמאמרם במד"ר פ' צו. רב הונא אמר אין כל הגליות מתכנסות אלא בזכות המשניות. שנאמר גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. אמן כן יהי רצון במהרה בימינו: